

Nieuwsbrief leren

leren en studeren op de basisschool

nummer 1

september 2001

Lieven Coppens

Verantwoording

Toen ik begin vorig schooljaar uit het project *Leren en studeren* stapte, bleef ik me wel verder informeren over de projectinhoud. Als gevolg hiervan lig ik na één jaar met een berg aan informatie waar er te weinig mee gebeurt. Dit is dan meteen ook de reden van deze nieuwsbrief: informatie doorgeven zodat deze in de praktijk meer kan opbrengen. Bij alle informatie zal de referentie zo goed mogelijk gegeven worden, zodat ieder die wil zich verder kan informeren.

Deze nieuwsbrief is een eigen initiatief. De informatie die hier geboden wordt weerspiegelt dan ook op geen enkele manier de visie van een projectgroep, een organisatie of wat dan ook. Het gaat gewoon over dingen waar ik op het moment van de nieuwsbrief, mee bezig ben.

Deze nieuwsbrief is niet net- of koepelgebonden. Wie hem wil ontvangen geeft zijn emailadres door naar lieven.coppens@pi.be. Reacties op deze nieuwsbrief zijn op datzelfde adres welkom.

Lieven

Gemotiveerd verslag leermoeilijkheden - Attest dyslexie

Naar aanleiding van een vraag van ouders om een *Attest dyslexie* voor hun kind op te maken, informeerde ik in mei 2001 bij Ludo Sannen naar de stand van zaken van de regelgeving daaromtrent. Per email kreeg ik de volgende reactie:

Geachte,

Zoals u weet is er in de vorige legislatuur een resolutie goedgekeurd in het Vlaams parlement over leerstoornissen. Sommige elementen zijn reeds door de minister in een concreet beleid overgenomen, andere elementen laten nog op zich wachten. De minister belooft nog voor het einde van dit politiek jaar een visietekst over leerstoornissen en leerproblemen, geïntegreerd onderwijs en buitengewoon onderwijs. Ik verwacht dat hierin meer concrete elementen verwerkt zijn. Wel zijn er reeds initiatieven bij verschillende CLB's genomen om in te spelen op de vraag naar een betere definiëring en begeleiding van leerlingen met leerstoornissen. Ik veronderstel niet dat er een strikte regelgeving in verband met attestering zal komen maar wel de duidelijke opdracht om voor leerlingen met leerstoornissen en leerproblemen een duidelijke diagnose met handelingsplan op te stellen en dit te hanteren als instrument voor de concrete begeleiding van deze leerlingen. De tekst van de resolutie kan je terugvinden op het web van het Vlaams parlement, www.vlaamsparlement.be

Ludo Sannen

De teksten van de resolutie waarnaar in deze email verwezen worden hebben de volgende referenties:

- /// Stuk 1010 (1997-1998) - Nr.1
- /// Stuk 1010 (1997-1998) - Nr.2
- /// Stuk 1241 (1998-1999) - Nr.1
- /// Stuk 1241 (1998-1999) - Nr.2

In verband met deze *duidelijke diagnose met handelingsplan* verwijs ik graag nog naar een drietal zeer interessante publicaties.

- /// *Dyslexie. Classificatie, diagnose en dyslexieverklaring.* Deze brochure werd uitgegeven door de *Stichting Dyslexie Nederland* en opgesteld door Van Der Leij, Struiksma en Ruijssenaars. Het doel ervan is het vastleggen van afspraken over de te hanteren definitie, de richtlijnen voor de onderkende diagnose, de verklarende diagnose, de handelingsgerichte diagnose en de dyslexieverklaring. Het uitgangspunt van deze brochure is de definitie van dyslexie zoals ze opgesteld werd door de Nederlandse Gezondheidsraad¹. Naast een aantal aanbevelingen voor de verschillende diagnoses wordt er ook beschreven hoe een dyslexieverklaring er moet uitzien.

Deze brochure is tegen betaling te verkrijgen bij:

Stichting Dyslexie Nederland
Postbus 93
NL-3720 AB Bilthoven

- /// Een tweede brochure werd opgesteld door het *Procesmanagement Primair Onderwijs* uit Nederland in opdracht van het ministerie van OC&W². Ze werd geschreven door Aat Sliedrecht en gaat eveneens over de diagnostiek en behandeling van dyslexie, evenals over het zogenaamde dyslexieprotocol. Deze brochure kan gratis in PDF-formaat van het net worden gehaald op de website van het *Procesmanagement Primair onderwijs*: www.pmpo.nl/publ/overig.
- /// Een zeer interessante publicatie rond het opstellen van een handelingsplan werd uitgegeven door het *Departement Onderwijs* van de *Vlaamse Gemeenschap*. Aangezien de gedrukte versie uitgeput is, kan ze enkel nog van het net worden gehaald op de website van het departement www.ond.vlaanderen.be/dvo/handelingsplanning. De titel is: *Van handelingsplanning tot handelingsplan in het buitengewoon onderwijs*.

Dangerous signs

In zijn *Handboek voor dyslexie en leesstoornissen*³ heeft Luc Koning een lijst opgenomen van *Dangerous signs*. Dit zijn moeilijkheden die voorkomen bij kleuters en die er kunnen op wijzen dat het kind later dyslexie zal ontwikkelen.

Iets dergelijks heb ik ook gevonden op de website van de *International Dyslexia Association*. Daar wordt voor verschillende leeftijdsgroepen een lijst gegeven van moeilijkheden die in verband kunnen

---

1 De volledige tekst van de Gezondheidsraad kan in PDF-formaat verkregen worden op de website www.gr.nl of er aangevraagd worden waarna hij gratis wordt toegestuurd.
2 Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen.
3 KONING L., *Handboek voor dyslexie en leesstoornissen*. Pravo, Lekkerkerk, 1998, bijlage 3-4.

staan met dyslexie als ze niet te verwachten zijn volgens de leeftijd, het onderwijsniveau of de cognitieve mogelijkheden van het kind. Ik geef hieronder deze die voorkomen bij kinderen van de basisschool. Wie meer wil weten, kan altijd terecht op de volgende url: www.interdys.org/abcofdyslexia.

// *Tekens op kleuterleeftijd*

- *later spreken dan de meeste kinderen*
- *moeilijkheden met de uitspraak van woorden*
- *traag opbouwen van de woordenschat*
- *moeilijkheden om de juiste woorden te vinden*
- *moeilijkheden met rijmen*
- *moeilijkheden om het alfabet, de cijfers, de dagen van de week, kleuren en vormen te leren*
- *moeilijkheden om de eigen naam te spellen en te schrijven*
- *moeilijkheden om met leeftijdsgenootjes om te gaan*
- *moeite om complexe aanwijzingen of routines uit te voeren*
- *trager ontwikkelen van de fijnmotorische vaardigheden*
- *moeite om een verhaal te vertellen of na te vertellen in de juiste chronologie*
- *vaak moeite om klanken in woorden te herkennen en klanken samen te voegen tot woorden*

// *Tekens bij kinderen tot 9 jaar*

- *moeilijkheden om geïsoleerde woorden te decoderen*
- *traag in het leren van het verband tussen letters en klanken*
- *verwarren van kleine woordjes*
- *het maken van consistente lees- en spelfouten, waaronder:*
  - ✓ *letteromkeringen*
  - ✓ *woordomkeringen*
  - ✓ *letterinversies*
  - ✓ *letterverplaatsingen*
  - ✓ *woordvervangingen*
- *verplaatsen van de volgorde van cijfers en verwarren van wiskundige tekens (+ - x : =)*
- *moeilijkheden om zich feiten te herinneren*
- *traag in het verwerven van nieuwe vaardigheden: valt zeer sterk terug op het memoriseren van dingen zonder ze te begrijpen*
- *impulsief en vatbaar voor ongevallen*
- *moeite met plannen*
- *verkeerde potloodgreep*
- *moeilijkheden om het uur af te lezen*
- *zwakke fijnmotorische coördinatie*

// *Tekens bij kinderen tot 13 jaar*

- *leesachterstand*
- *omkeren van lettercombinaties*
- *traag in het onderscheiden en leren van voor- en achtervoegsels, grondwoorden en andere lees- en spellingstrategieën*
- *moeite met spelling, spelt eenzelfde woord verschillend op dezelfde bladzijde*
- *vermijden om luidop te lezen*
- *moeilijkheden met vraagstukken bij rekenen*
- *moeilijk of onleesbaar schrijven*

- *vermijden om te schrijven*
- *traag of moeilijk oproepen van feiten*
- *moeilijkheden met begrip*
- *moeite om vrienden te maken*
- *het niet begrijpen van lichaamstaal of de gelaatsuitdrukkingen van anderen*
- *moeite met niet letterlijk, overdrachtelijk taalgebruik (grappen, jargon, zegswijzen)*
- *huiswerk vergeten inleveren*
- *moeite met planning en tijdsgebruik*

Let op: deze moeilijkheden kunnen in verband staan met dyslexie. Om te bepalen of een persoon werkelijk dyslexie heeft, zal er een diepgaand onderzoek moeten uitgevoerd worden.

Minister Vanderpoorten op het congres *Dyslexie en dyscalculie*

Op 27 juni 2001 opende minister Vanderpoorten het congres *Dyslexie en dyscalculie*. Ze deed de volgende uitspraken over het bijzonder onderwijs type 8.

- /// type 8 moet zich richten op de
    - schoolse vaardigheden
    - cognitieve vaardigheden
    - socio-emotionele vaardigheden
  - /// het doel van type 8 is het kind zo snel mogelijk terug te laten keren naar het gewoon onderwijs, en uiterlijk de terugkeer naar het gewoon secundair onderwijs
  - /// adaptief onderwijs moet gerealiseerd worden met buitenschoolse hulp als onderwijsondersteuning
-

Aanwijzingen voor dyscalculie

Zoekend op het net naar informatie over dyscalculie, vond ik een lijst met aanwijzingen voor dyscalculie die mij wel een goed overzicht leek te geven. Je kan ze altijd zelf terug gaan zoeken op volgend adres: www.shianet.org/~reneenew/calc.html.

- /// een normale of versnelde taalverwerving op het vlak van spreken, lezen en schrijven. Poëtisch aangelegd. Goed visueel geheugen voor het gedrukte woord. Goed op het vlak van wetenschappen (tot op het punt dat hogere wiskundige vaardigheden vereist zijn), geometrie (logische figuren, geen formules) en creatieve kunsten.
- /// moeilijkheden met de abstracte begrippen van tijd en richting. Onbekwaam om een planning en de volgorde van voorbije of toekomstige gebeurtenissen op te roepen. Kan de tijd niet in het oog houden. Kan systematisch te laat zijn.
- /// foutieve herinnering van namen. Moeizame koppeling van namen aan gezichten. Vervangt namen die beginnen met dezelfde letter.
- /// tegenstrijdige resultaten voor optellen, aftrekken, vermenigvuldigen en delen. Beperkte mogelijkheid tot hoofdrekken. Moeilijkheden met geldrekenen. Kan geen financiële planning of budgettering opstellen. Financieel denken op korte termijn maar niet op lange termijn. Kan geen groot financieel beeld overzien. Kan angst hebben van geld of geldverrichtingen. Kan niet in

- staat zijn om uit het hoofd na te rekenen hoeveel wisselgeld hij moet krijgen. Heeft geen zicht op het bedrag voor fooien, belastingen en dergelijke meer.
- /// bij het lezen, schrijven en oproepen van getallen komen de volgende algemene fouten voor:
    - toevoegen van cijfers
    - weglaten van cijfers
    - omkeren van cijfers
    - verplaatsen van cijfers
  - /// onkunde om wiskundige concepten, regels, formules, volgorde van bewerkingen, en basisfeiten van optellen, aftrekken, vermenigvuldigen en delen te leren en weer op te roepen. Een beperkt lange termijngeheugen (vasthouden en oproepen) van conceptbeheersing. Kan de ene dag wiskundige taken wel uitvoeren om er de volgende dag op te falen. Kan in staat zijn om te werken in schrift en toch te falen op testen en dergelijke meer.
  - /// kan niet in staat zijn om mechanische processen te begrijpen of zich voor te stellen. Ziet een grote tekening te weinig als een geheel. Heeft een beperkte mogelijkheid om zich de plaats van de cijfers op de wijzerplaat van een klok, de geografische locatie van straten, landen, oceanen en dergelijke voor te stellen.
  - /// een arm geheugen voor de "lay-out" van dingen. Raakt makkelijk gedesoriënteerd of loopt makkelijk verloren. Kan een arm richtingsgevoel hebben, verliest vaak dingen en lijkt afwezig te zijn (de verstrooide professor?)
  - /// kan het moeilijk hebben om begrippen te leren van de formele muziekopvoeding. Kan het moeilijk hebben om muziek op zicht te lezen, de vingerzetting te onthouden om een instrument te bespelen en dergelijke meer.
  - /// kan een moeilijke atletische coördinatie hebben, kan het moeilijk hebben met snel veranderende fysieke richtingen zoals bij aerobic, dans en turnlessen. Kan het moeilijk hebben om de volgorde van danspassen te onthouden of de spelregels bij sport.
  - /// heeft het moeilijk om tijdens het spel de stand bij te houden of heeft het moeilijk om de scoreregels (zoals bij bowling) te onthouden. Vergeet vaak wiens beurt het is bij het spel, zoals bij kaart- en bordspelen. Heeft een beperkte mogelijkheid om een strategische planning bij een spel te gebruiken (zoals bij schaak).

Ook hier blijft gelden dat het slechts aanwijzingen zijn. Een diepgaande diagnostiek zal ook hier uitsluitend moeten brengen.

Hoe omgaan met kinderen met dyscalculie?

Leerkrachten vragen soms naar een aantal suggesties voor de aanpak van kinderen met dyscalculie. Op www.shianet.org/~reeneenew/teacher.html vond ik er een aantal die zeker ook niet zouden misstaan in een *gemotiveerd verslag leerproblemen*. Samengevat komen ze hier op neer:

- /// laat de leerkracht aan de leerling bij testen kladpapier geven met lijntjes en voldoende ruimte om ordelijk te kunnen cijferen.
- /// de fouten van de leerling zijn vaak het gevolg van het verkeerd interpreteren van een probleem. Om dit te vermijden moet de leerkracht er bij zijn als de leerling een probleem verwerkt en hem verbeteren iedere keer als hij een fout maakt.
- /// opgaven die te dicht op een blad bij elkaar staan geven aanleiding tot verwarring en spanning.
- /// de testopgaven moeten zuiver zijn en enkel de vereiste vaardigheden testen. Ze moeten vrij zijn van grote getallen en onnodig afleidende berekeningen.
- /// laat de leerkracht de leerling meer tijd geven dan de andere leerlingen om opgaven op te lossen.

- /// maak de leerkracht er attent op dat hij moet nagaan of de leerling niet panikeert op het moment dat hij een opgave moet oplossen.
- /// motiveer de leerkracht om de leerling individueel op te vragen.
- /// de leerling met dyscalculie heeft geen medelijden nodig, maar wel geduld en individuele aandacht.
- /// de leerkracht zou samen met de leerling na school de nieuw geleerde leerstof gedurende een uur moeten doorwerken.
- /// de leerkracht kan de leerling extra opgaven meegeven en eventueel een andere leerling aanstellen als een soort mentor.
- /// de leerkracht moet er zich van bewust zijn dat er weinig logica zit in de fouten van de leerling.
- /// bij nieuwe leerstof is het aanbevolen de leerling elke stap te laten neerschrijven en verwoorden tot blijkt dat hij het voldoende begrijpt om het in eigen woorden uit te leggen.
- /// indien mogelijk kan de volgende les vooraf met de leerling worden doorgenomen, zodat deze de leerling in de klas bekend voorkomt waardoor hij niet zal paniker

Dit zijn aanbevelingen. Veel zal afhangen van de draagkracht van de school enerzijds en de bereidheid van de leerkracht om een aantal maatregelen in te voeren anderzijds.

Interessante web-links

Dienst Voor Onderwijsontwikkeling

www.ond.vlaanderen.be/dvo/

φφ

Procesmanagement Primair Onderwijs Nederland

www.pmpo.nl

φφφ

Schoolnet

www.digilife.be/schoolnet

φφφ

Website voor het basisonderwijs

www.bao-net.com

φφφ